

۱۳۸۴ ۳۴۱۶

آشنائی با معماری اسلامی (۱)

تألیف:

دکتر سید یوسف هاشمی

عضو هیأت علمی

دانشگاه فنی و حرفه ای

www.ketab.ir

سرشناسه : هاشمی، سیدیوسف، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور : آشنایی با معماری اسلامی (۱)
/ تألیف سیدیوسف هاشمی.
مشخصات نشر : تهران : صانعی شه میرزادی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۱۰۸ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۶-۱۴۰۷-۵
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : معماری اسلامی
موضوع : معماری اسلامی -- ایران
موضوع : معماری اسلامی -- تاریخ
رده بندی کنگره : ۷۲۰ / ۹۱۷۶۷۱ : ۳۸۳۸۰ / ۲۵۵۱ ۱۳۹۴
رده بندی دیویی : ۷۲۰ / ۹۱۷۶۷۱ : ۳۸۹۳۵۶۷
شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۹۳۵۶۷

آشنایی با معماری اسلامی (۱)

مؤلف : سید یوسف هاشمی
ناشر : صانعی شه میرزادی
ناظر فنی و مدیر اجرایی : مریم صدر
طراحی جلد و صفحه آرایی : نعیمه وجدانی فخر
قیمت : ۸۰۰۰ تومان

چاپ اول

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

آدرس فروشگاه : تهران، خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و

اردیبهشت، فروشگاه انتشارات صانعی، پلاک ۱۳۱۲

تلفن : ۶۶۴۰۹۹۲۴ - ۶۶۴۰۵۳۸۵ فکس : ۶۶۴۶۲۱۷۷

آدرس دفتر : تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین،

خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۵، واحد ۱

تلفن : ۶۶۴۱۲۳۹۵ فکس : ۶۶۴۰۸۱۶۵

- ۴ ۱. هنر معماری اسلامی
- ۵ ۱-۲. پیوند هنر و بینش اسلامی در بستر جغرافیا
- ۷ ۱-۳. پیدایش معماری اسلامی
- ۸ ۱-۴. تزئینات در معماری اسلامی
- ۹ ۱-۴-۱. خوشنویسی و خط اصلی
- ۱۰ ۱-۴-۱-۱. خوشنویسی، هنر مقدس
- ۱۰ ۱-۴-۱-۲. خط در باستان
- ۱۰ ۱-۴-۱-۳. خط در ایران بعد از اسلام
- ۱۰ ۱-۴-۱-۴. پیشینه خطوط عربی
- ۱۱ ۱-۴-۱-۵. خوشنویسی اسلامی
- ۱۱ ۱-۴-۲. طراحی
- ۱۱ ۱-۴-۲-۱. طرح‌های اسلیمی
- ۱۲ ۱-۴-۲-۲. طرح‌های هندسی
- ۱۲ ۱-۴-۳. کتیبه و کتیبه‌نویسی
- ۱۲ ۱-۴-۳-۱. کتیبه‌های مهم ایران باستان
- ۱۲ ۱-۴-۳-۲. کتیبه‌نویسی در اسلام و بلاد اسلامی
- ۱۳ ۱-۴-۴. کاشی‌کاری
- ۱۳ ۱-۴-۵. مقرنس‌کاری
- ۱۴ ۱-۴-۶. آئینه‌کاری
- ۱۴ ۱-۴-۷. گچ‌کاری و گچ‌بری
- ۱۴ ۱-۴-۸. آجرکاری
- ۱۴ ۱-۵. اهم ویژگی‌های هنر معماری اسلامی
- ۱۵ ۱-۵-۱. نگاره‌گری
- ۱۵ ۱-۵-۲. معانی نمادین مکان
- ۱۵ ۱-۵-۲-۱. درگاه ورودی مساجد
- ۱۵ ۱-۵-۲-۲. گنبد
- ۱۵ ۱-۵-۲-۳. کاشیکاری
- ۱۶ ۱-۵-۲-۴. شمشه
- ۱۶ ۱-۵-۲-۵. نقش دو طاووس
- ۱۶ ۱-۵-۲-۶. حوض
- ۱۷ ۱-۵-۲-۷. کتیبه
- ۱۷ ۱-۵-۲-۸. محراب و آداب نیایش اسلامی
- ۱۷ ۱-۵-۲-۹. نور
- ۱۸ ۱-۵-۲-۱۰. رنگ، هم‌نشین نور
- ۱۸ ۱-۵-۳. شهر خدا، در دل شهر خاکی

۱۹	۱-۳-۵. مسجد، آغاز معماری اسلامی
۱۹	۱-۴-۵. ظهور اسلام و هنر اسلامی
۲۰	۱-۴-۵. مسجد مدینه
۲۰	۱-۴-۵. مسجد النبی (اولین بنای اسلامی)
۲۲	۱-۴-۵. عناصر تشکیل دهنده ی مسجد و سلسله مراتب

فصل دوم

شيوه‌های معماری	۲۷	۲. شيوه‌های معماری ایرانی
ایران	۲۷	۲-۱. شيوه پارسی
	۳۰	۱-۲. معماری در دوره ی مادها
	۳۰	۲-۱-۲. معماری در دوره ی هخامنشی
	۳۱	۲-۱-۲. پاسارگاد
	۳۱	۲-۲-۲. آرامگا کوروش
	۳۱	۲-۱-۲-۳. مجموعه کاخ‌های تخت جمشید
	۳۲	۲-۱-۲-۴. کاخ آپادانا
	۳۲	۲-۱-۲-۵. کاخ داریوش
	۳۳	۲-۱-۲-۶. کاخ صد ستون
	۳۳	۲-۱-۲-۷. کاخ خشایار شاه
	۳۳	۲-۲. شيوه پارتی
	۳۵	۲-۲-۱. معماری در دوره ی اشکانیان
	۳۵	۲-۲-۱-۱. کاخ نسا
	۳۶	۲-۲-۱-۲. شهر مرو
	۳۶	۲-۲-۱-۳. شهر تیسفون
	۳۶	۲-۲-۱-۴. شهر آشور
	۳۶	۲-۲-۱-۵. کاخ آشور
	۳۷	۲-۲-۱-۶. کاخ هترا (الخضرء)
	۳۷	۲-۲-۱-۷. طاق کسرا (گیرا)
	۳۷	۲-۲-۱-۸. معبد آناهیتا (کنگاور)
	۳۷	۲-۲-۱-۹. کوه خواجه
	۳۸	۲-۲-۲. معماری در دوره ساسانیان
	۳۹	۲-۲-۲-۱. آتشکده ها
	۳۹	۲-۲-۲-۲. کاخ ها
	۴۱	۲-۲-۲-۳. شهرها
	۴۱	۲-۲-۲-۴. آثار حجاری
	۴۲	۲-۲-۲-۵. قلعه ها
	۴۲	۲-۲-۲-۶. پل ها

فصل سوم

شيوه‌های معماری	۴۴	۳. شيوه‌های معماری اسلامی
اسلامی	۴۵	۳-۱. شيوه خراسانی (شبستانی)

۴۶	۳-۱-۱. بناهای شیوه ی خراسانی (شبستانی)
۴۶	۳-۱-۱-۱. مسجد جامع فهرج
۴۶	۳-۱-۱-۲. تاریخانه ی دامغانی
۴۶	۳-۱-۱-۳. مسجد جامع نایین
۴۷	۳-۱-۱-۴. مسجد جامع نیریز
۴۷	۳-۱-۱-۵. مسجد جامع اصفهان (۱۵۶ هجری)
۴۷	۳-۱-۱-۶. مقبره امیر اسماعیل سامانی
۴۷	۳-۱-۱-۷. مسجد جامع اردستانی
۴۸	۳-۲. شیوه ی رازی
۴۹	۳-۲-۱. بناهای شیوه رازی
۴۹	۳-۲-۱-۱. گنبد قابوس
۵۰	۳-۲-۱-۲. برج لالجیم
۵۰	۳-۲-۱-۳. برج اردکان
۵۰	۳-۲-۱-۴. برج رسگت
۵۰	۳-۲-۱-۵. برج های خرقان
۵۰	۳-۲-۱-۶. مسجد برسیان
۵۱	۳-۲-۱-۷. مسجد جامع گلیپگانی
۵۱	۳-۲-۱-۸. مسجد جامع اردستان
۵۱	۳-۲-۱-۹. کاروانسرای رباط شرف
۵۱	۳-۲-۱-۱۰. مسجد جامع کبیر قزوین
۵۲	۳-۲-۱-۱۱. مسجد جامع اصفهان
۵۳	۳-۲-۱-۱۲. گنبد علویان
۵۳	۳-۲-۱-۱۳. گنبد سرخ
۵۴	۳-۳. معماری شیوه آذری
۵۴	۳-۳-۱. ویژگیهای معماری شیوه آذری
۵۴	۳-۳-۲. بناهای شیوه ی آذری
۵۵	۳-۳-۲-۱. ارگ علیشاه
۵۵	۳-۳-۲-۲. مدرسه غیاثیه ی خرگرد
۵۵	۳-۳-۲-۳. مسجد گوهر شاد
۵۵	۳-۳-۲-۴. رصدخانه مراغه
۵۶	۳-۳-۲-۵. ربع رشیدی
۵۶	۳-۳-۲-۶. مسجد جامع ورامین
۵۶	۳-۳-۲-۷. مجموعه بناهای حرم مطهر حضرت رضا (ع)
۵۷	۳-۳-۲-۸. مسجد کبود
۵۸	۳-۳-۲-۹. بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی
۵۸	۳-۳-۲-۱۰. مسجد جامع یزد
۵۹	۳-۳-۲-۱۱. آستانه شاه نعمت الله ولی
۵۹	۳-۳-۲-۱۲. مسجد جامع عتیق شیراز

۶۰	۱۳-۲-۳. گنبد سلطانیه
۶۰	۱۴-۲-۳. شنب غازان
۶۰	۴-۳. شیوه ی اصفهانی
۶۱	۱-۴-۳. بناهای شیوه اصفهانی
۶۱	۱-۴-۳. مسجد امام (ره)
۶۱	۲-۴-۳. مسجد شیخ لطف الله
۶۲	۳-۴-۱. کاخ عالی قاپو
۶۲	۴-۴-۳. سردر و بازار قیصریه
۶۲	۵-۴-۳. کاخ چهل ستون
۶۳	۶-۴-۳. مدرسه چهار باغ
۶۳	۷-۴-۳. کاخ هشت بهشت
۶۴	۸-۴-۳. باغ فین
۶۴	۹-۴-۳. حمام گنجعلیخان
۶۴	۱۰-۴-۳. پل و سد امیر
۶۴	۱۱-۴-۳. پل شهرستان
۶۴	۱۲-۴-۳. پل خواجه
۶۵	۱۳-۴-۳. پل الله وردی خان (سی و سه پل)
۶۵	۲-۴-۳. معماری در دوره ی اقصاریه
۶۵	۳-۴-۳. معماری در دوره ی زندیه
۶۵	۱-۴-۳. مسجد وکیل
۶۶	۲-۴-۳. بازار وکیل
۶۶	۳-۴-۳. حمام وکیل
۶۶	۴-۴-۳. باغ نظر و عمارت کلاه فرنگی
۶۷	۵-۴-۳. ارگ کریمخانی
۶۷	۴-۴-۳. معماری در دوره ی قاجاریه
۶۸	۱-۴-۴. عمارت گلستان
۶۸	۲-۴-۴. مسجد و مدرسه سپهسالار
۶۸	۳-۴-۴. تکیه دولت
۶۹	۵-۴-۳. نفوذ معماری غرب در ایران

فصل چهارم

آشنایی با مکاتب
معماری اسلامی

۷۱	۴. معماری در کشورهای اسلامی
۷۱	۱-۴. مکتب سوریه
۷۱	۱-۱-۴. ویژگیهای مکتب سوریه
۷۲	۲-۱-۴. معرفی برخی از آثار این مکتب
۷۲	۲-۲-۴. مسجد جامع اموی (مسجد جامع دمشق)
۷۳	۲-۴. مکتب اسپانیا
۷۳	۱-۲-۴. ویژگیهای مکتب اسپانیا
۷۳	۲-۴. معرفی برخی از آثار مکتب اسپانیا

۷۴	۳-۲-۴. مسجد و دانشگاه الازهر- قاهره - مصر
۷۵	۳-۴. مکتب عثمانی
۷۶	۱-۳-۴. ویژگیهای مکتب عثمانی
۷۶	۲-۳-۴. معرفی برخی از آثار
۷۶	۱-۲-۳-۴. مسجد سلیمانیه استانبول - ترکیه
۷۶	۱-۲-۳-۴. ویژگیهای مسجد سلیمانیه
۷۷	۴-۴. معماری گورکانی هند
۷۷	۱-۴-۴. ویژگیهای مکتب گورکانی هند
۷۸	۲-۴-۴. ویژگیهای معماری مساجد هندی
۷۸	۳-۴-۴. معرفی برخی از آثار مکتب هند
۷۸	۱-۳-۴-۴. تاج محل - آگرا - هند
۷۹	۲-۳-۴-۴. آرامگاه همايون شاه - دهلی
۸۰	۳-۳-۴-۴. باغ شالیمار - لاهور - پاکستان
۸۰	۴-۳-۴-۴. سرای نور محل - هند
۸۰	۵-۴. فضاهای معماری ایرانی
۸۱	۱-۴-۵. گودال باغچه
۸۱	۲-۴-۵. حیاط نارنجستان
۸۲	۴-۵-۴. زمستان نشین
۸۲	۵-۴-۵. اتاق کرسی
۸۲	۶-۴-۵. تابستان نشین
۸۳	۷-۴-۵. بهار خواب
۸۳	۸-۴-۵. حوض خانه و سراب
۸۳	۹-۴-۵. شوادان
۸۴	۱۰-۴-۵. شبستان
۸۴	۱۱-۴-۵. شناسیل
۸۴	۱۲-۴-۵. آب سرا
۸۴	۱۳-۴-۵. کنده
۸۴	۱۴-۴-۵. بام
۸۵	۱۵-۴-۵. بادگیر
۸۷	۱-۱۵-۴-۵. معماری انواع بادگیر

۹۰	۱-۵. فهرست حکومت های ایران و کشورهای اسلامی
۹۲	۲-۵. فهرست اصطلاحات معماری
۹۶	فهرست منابع و مأخذ فارسی
۹۹	فهرست منابع و مأخذ انگلیسی

فصل پنجم

فهرست
حکومت ها و اصطلاحات
معماری ایرانی و اسلامی

مقدمه

از ادوار کهن تا به امروز زیباترین و شگفت آورترین آثار و اثرات هنر انسانی از دامنه های وسیع و جوشان اعتقادی و معنوی آدمی به ظهور و بروز رسیده است که این امر نشان از وجود سرچشمه لایزال و نهفته در باطن این آثار و اثرات است، تا آدمی را در جهت ابراز آن خط سیر کمال، هم راهبری و هدایت نموده و هم فهم غایت آن سرچشمه را در آن اثر و یا هنر به قول عارفی «شاهد بازاری» نماید تا آن هنرمند به واسطه هنر معنوی خویش عرضه وجود نمود، و با وجود تمامی محدودیت ها، گواه و شاهدهی گرده بر تعالی فکر و عمل هنرمند و هنر متعالی او. آثار و اثراتی که از صیغه های معنوی و متعالی تمدن بشر نشأت گرفته و جزو باقیات و صالحات تمدن انسانی است نشان از تجلیات معنوی در ذی وجود هنرمندان و خالقان آن دارد تا این امر نهفته و باطنی آنان را رو به بالا سوق داده، کمال معنوی را در اثر هنری ایشان عرضه و شاهد بازاری نماید. به عنوان مثال زمانی که هنرمند کاشیکار در مسجد کبود تبریز (فیروزه اسلام) در غایت کمال هنرمندی رنگ لاجوردی که جلوه ای از آسمان بی انتهای معنوی است را با اسماء الله تلفیق نموده و چنان با ذوق و سلیقه ای هنر دست خویش را در جهت معشوق حقیقی هدایت می نماید. آنچنان هنرنمایی می کند که بعد از قرون و اعصار، انگشت حیرت بر دهان حتی عاملان و حاملان این هنر و صنعت می گذارد که بسی جای تأمل است، یا در امکان معنوی دیگر مانند حرم امام معصوم (ع)، مسلمانان و شیعیان زیباترین تجلی هنر را در جهت وصول و قرب به سرچشمه لایزال هستی عرضه و هنر متعالی را جلوه گر می نمایند.

خط، مینیاتور و نقاشی، مجسمه سازی، صحافی بویژه قرآن و نهج البلاغه، کاشی کاری، معماری و در صنعت ایرانی و اسلامی نشانه ای از هنر متعالی و هنرمندان معنوی است که در طول قرون مختلف و در ذی مکاتب گوناگون

جلوه‌گری و عرضه وجود نموده است. با این وجود امروز، نگاه مدرنیستی در غرب سعی در حذف کردن فرهنگ از تمامی عرصه‌ها و تعریف جهانی از همه چیز دارد. این نگاه در حوزه معماری منجر به پدید آمدن ساختمان‌های مدرنی شده که توانایی برقراری ارتباط با انسان‌ها و فطرت آن‌ها را ندارد. انسان‌ها نیز همواره با فضاهای معماری و شهری در تعامل هستند و در هر نظامی توجه به حوزه‌های معماری و شهری از مهم‌ترین فعالیت‌های فرهنگی محسوب می‌شود.

در شهرهای ما که به توده‌ای از آسمان خراش‌های غول‌پیکر و آپارتمان‌های کوچک و گاهی شهرک‌های تو در تو تبدیل شده‌اند، نمادهای اسلامی را می‌بایست با ذره بین جست و جو کرد و در معماری خانه‌های مان نیز دیگر اثری از مرزبندی‌ها و اندرونی و بیرونی‌ها نیست. آرامش مفهومی دست نیافتنی شده و این فضاها را تنها به مسکن و محل استراحتی برای مان بدل کرده است، که بعد مادی وجودمان را دربرگیرد. در یک کلام، معماری امروز ما بازتاب تسلط روح مدرنیسم است که بشر را به نام پیشرفت از تعالی مادی و معنوی محروم می‌سازد. در شهر اسلامی می‌بایست به معماری و شهرسازی متناسب با حیات طیبه اسلامی به طور کامل توجه شود، در این شهر، آرامش روحی و امنیت معنوی، ظهور و اعتلای مظاهر اسلامی و انقلابی، عمران و آبادی و زیبایی، حفظ طبیعت و صفای طبیعی همه با هم باید مورد توجه قرار گیرد، در یک کلام در معماری اسلامی باید شعار معماری نوین اسلامی یعنی راحتی، زیبایی و استحکام در سازه‌های ما رعایت گردد و نشانه‌های اسلامی در جزء جزء معماری مان جلوه‌گر شود. با این حال درس آشنائی با معماری اسلامی با وجود منابع خوب و غنی در کشور بویژه در رشته هنر، اما در هیچ کتابی سرفصل این درس عیناً در رشته معماری توجه نشده است لذا برای آشنائی بیشتر دانشجویان رشته معماری در مقاطع کاردانی و کارشناسی، این کتاب بر اساس سرفصل این درس یعنی آشنائی با سبک‌ها و شیوه‌های طراحی و ساخت بناهای سنتی در ایران بویژه شیوه‌های معماری خراسانی، رازی، اصفهانی، پارسی، پارتی و دیگر شیوه‌های رایج تأکید گردیده است قابل ذکر است در نگارش شیوه‌های معماری از کتاب تاریخچه معماری ایران و کشورهای اسلامی آقای امیراقبال حیدرپور بهره زیادی گرفته شده تقدیر و تشکر تمامی اساتید این رشته و مؤلفین این واحد درسی، و دانشجویان عزیز تقاضامندم که نقص‌های این کتاب را به بنده گوشزد کرده تا انشاءالله در چاپهای بعدی رفع گردد و انشاءالله توانسته باشیم ما هم در انتشار ذره‌ای از فرهنگ غنی معماری اسلامی سهمی داشته باشیم. همچنین از واحد انتشارات صانعی به مدیریت آقای مهندس صانعی و واحد چاپ فرید به مدیریت سرکار خانم رضوی که در چاپ و تایپ و تحریر کتاب همکاری نمودند کمال تشکر را دارم.